

Driekwart eeuw Westfries Genootschap

Eigen identiteit van regio blijft van belang

Volkert J. Nobel

Oud Hoorn schenkt in dit nummer extra aandacht aan wat er 75 jaar geleden in West-Friesland ontstond en waaraan ook in Hoorn van harte is meegewerkt. Het gaat om het Westfries Genootschap, driekwart eeuw geleden opgericht; kort na het ontstaan van ons Oud Hoorn. Het ging om één zaak: Het behoud van de Westfriesse identiteit. Men maakte zich daar toen al ongerust over. In hotel De Roskam in onze stad werd in de eerste vergadering (6 aug. 1924) de commissie gevormd de oprichting van het Genootschap voor te bereiden. In de commissie zat Johan C. Kerkmeijer de toenmalige voorzitter van Oud Hoorn. In september werd het Genootschap definitief opgericht. Het prachtige Timmermansgildehuis, weggescholen aan het Dal in Hoorn, is sinds 1972 eigendom en kantoor van het Genootschap. Oud voorzitter Volkert J. Nobel' blikt terug op die 75 jaar.

Het vroege voorjaar van 1924. De koeien staan nog op stal. Het winterseizoen is nog niet afgesloten, het Departement Hauwert van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen heeft bijvoorbeeld nog één bijeenkomst op het programma staan. Jacob de Jong, de gemeentesecretaris van Hoogkarspel confronteert zijn gehoor met een waarschuwend woord: 'Men laat West-Friesland veranderen zonder er een hand naar uit te steken!' Jacob de Jong windt er geen doekjes om. 'De klederdracht wordt zeldzamer. Men danst de boerenschots niet meer. De tilbury en de glazen wagen maken in toenemende mate plaats voor auto en fiets. De peerdepadjes worden opgeruimd. Maar wat erger is: de taal van het land begint te veranderen. Onder het gehoor van Jacob de Jong bevonden zich ondermeer zijn collega Henk Galis, de secretaris van Nibbixwoud en meester Klaas Ruyterman, het hoofd van de openbare lagere school van Hauwert. Beide mannen waren het gauw met elkaar eens: 'Er moet wat beuren om te proberen het tij te keren'. Zij stelden zich in verbinding met dokter Gerard Cornelis van Balen Blanken, de inmiddels in West-Friesland al legendarische huisarts in Spanbroek. "Er moet actie worden ondernomen," stelde dokter Van Balen Blanken. Reeds op woensdag 6 augustus kwam, op uitnodiging van het bestuur van het Departement Hauwert van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen, een aantal 'verontrusten' over het behoud van de Westfriesse identiteit in hotel 'De Roskam' aan de Noorder Veemarkt in Hoorn bijeen. Er werd een commissie gevormd die een concreet plan moest opstellen. Naast de drie reeds genoemden



Portret van de heer G.C. van Balen Blanken omstreeks 1930.

namen in die commissie voorts zitting Johan C. Kerkmeijer uit Hoorn, Piet Schuurman uit Graft, Douwe Brouwer uit Enkhuizen en Volkert Kay uit Hauwert. Het (eerste) bestuur van de opgerichte vereniging die ter plekke Historisch Genootschap 'Oud Westfriesland' werd gedoopt. Van Balen Blanken trad op als voorzitter, Ruijterman als secretaris/penningmeester. Reeds op zaterdag 27 september - met name Blanken was een man van tempo - kon in 'De Roskam' de eerste algemene vergadering van het



Deze foto werd gemaakt bij de oprichtingsvergadering van het Historisch Genootschap Oud West-Friesland op 6 augustus 1924 voor Hotel-Café-restaurant De Roskam te Hoorn. Zittend derde van rechts met wandelstok de heer J. C. Kerkmeijer, ook oprichter van de vereniging Oud Hoorn. (WFG)

gehouden, waarin de contributie werd vastgesteld op een rijksdaalder per jaar. Als geboortedag werd 6 augustus 1924 evenwel in de boeken genoteerd.

Behouden en bewaren

Het historisch genootschap 'Oud West-Friesland' schoot onder de inspirerende leiding van Van Balen Blanken wortel. Er werden allerlei activiteiten ontwikkeld, waarbij het accent vooral werd gelegd op het 'behouden en bewaren' van het streekeigene van het binnen de Omringdijk gelegen deel van Noord-Holland, dat wij kennen als West-Friesland. Eén zo'n activiteit was in 1926 het instellen van een 'Commissie tot bevordering van het landelijk schoon'. Het eerste verslag dat deze commissie uitbracht op de in 1927 in Medemblik gehouden algemene jaarvergadering, die toen al Westfriezendag heette werd aandacht gevraagd voor de boerderij 'De Barmhartige

Samaritaan' in Westerblokker, het oude raadhuisje van Spanbroek, de Nederlands Hervormde kerk in Schellinkhout, de Nederlands Hervormde kerk in Oosterblokker en de Nederlands Hervormde kerk in Wognum. Ruim zeventig jaar laten kunnen wij vaststellen dat de vijf genoemde monumentale objecten al of niet met behoud van de oorspronkelijke functie nog steeds deel uitmaken van het Westfriesse culturele erfgoed. De regio West-Friesland, in de luwte van de 126 kilometer lange Omringdijk, maar wel deel uitmakend van Noord-Holland. Crisis en oorlog kwamen, herstel en wederopbouw volgden.

'De tijdgeest keer je niet'. Van Balen Blanken en zijn mede-strijders, verenigd onder de vaan van 'Oud WestFriesland' realiseerden zich dat strijden tegen windmolens een zinloze bezigheid is: 'maar laat het Westfriesse streekeigene niet weerloos verdwijnen'. De

Commissie voor Landelijk Schoon bleef als actiegroep actief. Vooral op het terrein van landschapsbehoud en monumentenzorg.

De grote ommekeer

Het bestuur schreef enkele keren een wedstrijd uit, waarbij auteurs werden uitgenodigd de pen ter hand te nemen voor het schrijven van een éénacter, een stuk proza en/of een stuk poëzie. De Commissie voor Landelijk Schoon bleef zich inspannen voor monumentale panden, die dringend een restauratiebeurt nodig hadden en ervoer dat geld in de jaren van de Grote Crisis een barschaars artikel was. Er werd elk jaar een jaarboek de inmiddels befaamde bundel geproduceerd en het onbetwiste hoogtepunt in elk verenigingsjaar was de algemene vergadering: de Westfriezen-dag. De dag van het elkaar ontmoeten in een ontspannen, gezellige sfeer. Het ledental had moeite met het overschrijden van de 500-grens, hoewel de contributie pas in 1955 werd verdubbeld en op een tientje per jaar werd gebracht. En dan kreeg men de bundel cadeau!

De grote ommekeer kwam eind jaren vijftig. De intrede van de trekker en de melkmachine leidde het schaalvergrotingsproces in in de agrarische sector van het bedrijfsleven. Een proces, dat ook in andere sectoren van het bedrijfseconomisch en vervolgens het maatschappelijk leven binnen de Omringdijk zijn sporen trok. Tot dan hechte dorpsgemeenschappen vielen uiteen. West-Friesland werd overloopgebied.

Het bestuur spande zich in om te proberen zoveel mogelijk van het streekeigene te behouden en te bewaren, daarin gesteund door de Commissie voor Landelijk Schoon en een inmiddels gevormde Archeologische Werkgroep probeerde via grafheuvelonderzoek in ondermeer Zwaagdijk en Oostwoud de geschiedenis van de regio 'achterwaarts' te verlengen. Steeds meer Westfriezen gaven er blijk van dat naar hun mening 'Oud Westfriesland' nuttig bezig was voor hun thuisland. In 1962 overschreed het ledental de 1000 en in 1972 kon het 2000e lid worden verwelkomd.



Op 27 augustus 1992 werd op het Dal in Hoorn het bord met de tekst: Historisch Genootschap Oud West-Friesland boven de steegdeur aangebracht. De steeg die toegang geeft tot het Timmermansgildehuis.

Nieuwe koers

De tijdgeest keer je nipt. Motorisering. Mechanisering. Automatisering. Computerisering. Kortom: de Vooruitgang maakte óók een einde aan de kleinschaligheid, die mee het streekeigene van West-Friesland had gevormd.

Eind jaren tachtig achtte het toenmalige bestuur de tijd rijp om de doelstellingen van het genootschap aan de orde te stellen: aan te passen aan de zich alom wijzigende omstandigheden.

Het beleid, tot dan gericht op een min of meer passief op de winkel passen van het Westfriesse culturele erfgoed, bleek immers in de praktijk onvoldoende om nog voldoende invloed te kunnen uitoefenen op de gevolgen van het beleid dat dit culturele erfgoed raakte. Er werd een beleidsnotitie opgesteld. Uitgangspunt daarvan was het verleggen van het accent van 'behouden en bewaren' naar 'beheren en ontwikkelen'. De statuten werden aan deze nieuwe doelstelling aangepast en op de Westfriezen-dag 1993 kon deze omvangrijke operatie met het fiat van de inmiddels ruim 3000 leden worden afgerond.

Thuisbasis

Het zou tot 25 maart 1972 duren alvorens het genootschap een thuisbasis kreeg. De gemeente Hoorn zocht een bestemming voor het gerestaureerde Timmermansgildehuis: het onderkomen van het voormalige

timmermansgilde Sint Jozef. Een monumentaal pandje, dat hartje stad verscholen ligt achter de woning Dal 3. Het genootschap werd de huurder. Eind 1988 kon het pand in eigendom worden verworven.

Het kantoor - compleet met computers en faxapparatuur is er in gevestigd en er kan in worden vergaderd. Ook door de diverse commissies en stichtingen, die onder de vaan van het genootschap actief zijn: de reeds genoemde Commissie voor Landelijk Schoon, de Commissie Kap en Dek (actief en van kennis met betrekking tot hoofdtooi en costuum), de Commissie voor excursies in binnen en buitenland en de Commissie Geschiedschrijving (bezig met het inventariseren -en zo mogelijk ook opvullen van de nog aanwezige gaten in de Westfriesse historie).

Aan stichtingen kunnen worden genoemd: de Stichting Westfriesse Families (werkterrein genealogie), de Stichting Westfriesse Molens, de Stichting Projector (beheren en inventariseren van beeldmateriaal), de Stichting ter bevordering van het creatief gebruik van het Westfriesse dialect (o.m. actief met schrijversgroepen) en de Stichting Vrienden van het Westfries Museum. De Archeologische Werkgroep is inmiddels opgeheven.

De Redactiecommissie heeft al een serie van 66 jaarboeken op haar naam staan, waarin veel Westfriesse historie voor een geïnteresseerd publiek toegankelijk is gemaakt en in de Stolphoeverreeks heeft zij tot op heden 18 deeltjes uitgebracht.

Het genootschap heeft drie films in eigendom: 'Leven en werken van de Westfriesse boer' gemaakt door de in zijn jaren befaamde cabaretier Daan Pool, een film, waarin het leven van deze cabaretier centraal staat en de 'Grootslag'film, die een beeld geeft van het werken in deze polder vóór de verkaveling.

Prijzen

In 1979 werd het genootschap bedacht met een legaat van tien mille. Het bestuur besloot toen tot het instellen van het G.C. van Balen Blankenfonds, dat door legaten zou worden gevoed. Van de rente van dit fonds zou dan jaarlijks - op de najaarsstreekmiddag - de Westfrieslandprijs kunnen worden uitgereikt aan een persoon c.q. vereniging/instelling die zich voor het behoud van het streekeigene verdienstelijk heeft gemaakt.

In 1980 kreeg het bestuur het beheer opgedragen van het 'Aurorafonds', in 1964 ingesteld t.g.v. het gouden jubileum van de inmiddels verdwenen coöperatieve

zuivelfabriek 'Aurora' in Opmeer. Tenminste één keer in de drie jaar mag de voorzitter ook de 'Auroraprijs' uitreiken. De namen van ereleden en leden van verdienste zijn vastgelegd in het Gulden Boek, dat door het bestuur in de jaren zeventig is aangeschaft. In honderden woningen - tot ver buiten West Friesland hangt de (geborduurde) merklap, met daarop voorstellingen, die aan West-Friesland herinneren. Ter gelegenheid van het zestigjarig jubileum werd een nieuw ontwerp uitgebracht, maar de vraag naar het (uitverkochte) oude ontwerp blijft!

Herkenningpunt

Vijfenzestig jaar Westfries Genootschap. Op naar de honderd. Eén ding staat vast. Over 25 jaar zal West-Friesland er wederom iets anders uitzien dan op dit moment. De tijdgeest keert men niet. De veranderingen gaan door. Aan het Genootschap mede de taak er zorg voor te dragen dat de regio voor de Westfriezen



Het Timmermansgildehuis te Hoorn mei 1992 na de restauratie.

Foto: Westfries Genootschap

als streek een herkenningspunt blijft: dat het streek-eigene niet wordt weg gemoderniseerd, dat de West-friezen zich in het door de Omringdijk omsloten deel van Noord-Holland thuis blijven voelen.

Het Genootschap weet zich bij het realiseren van deze opdracht gesteund door zeer velen. Niet alleen door de ruim 3000 leden, maar ook door de honderden leden van 27 oudheidkundige c.q. historische verenigingen die in West-Friesland op lokaal niveau actief zijn. Met de vereniging Oud Hoorn (opgericht op 13 juli 1917) als nestor en de Stichting De Cromme Leeck in Wognum (opgericht in 1997) als jongste loot aan de historische 'Westfrieze' boom².

Voorgeslacht

“De aandacht voor het verleden heeft er voor gezorgd dat West-Friesland geen grijze massa ‘ergens’ in Europa is geworden, omdat het er in is geslaagd - althans ten dele - een eigen identiteit te behouden.” Deze woorden sprak provinciecommissaris Jos van Kemenade op 6 augustus in een mudvolle zaal van schouwburg Het Park, waar het bestuur van het Westfries Genootschap aandacht schonk aan de 75e verjaardag. ‘De wereld

wordt steeds groter. Daarbij neemt de behoefte bij de mensen toe aan het hebben van een herkenningspunt. Als streek is West-Friesland zo'n herkenningspunt: gevoed door de historie. De regionale identiteit weegt nu zwaarder dan ooit. Want wie zijn geschiedenis niet kent, kan de toekomst niet veranderen,’ aldus Van Kemenade.

Dokter Gerard Cornelis van Balen Blanken zei op 6 augustus 1924 hetzelfde, maar in iets andere bewoordingen: ‘Die zijn voorgelacht niet eert, is zijn eigen naam niet weerd’. Het werd de lijfspreuk van het Westfries Genootschap.

Laten wij, allen die van West-Friesland als woon- en leefomgeving houden, deze lijfspreuk in ere houden en waar nodig de mouwen opstropen voor het behoud van de eigen identiteit: ONS Westfrieze culturele erfgoed.

Noten

1. De auteur was van september 1974 tot september 1994 voorzitter van het Westfries Genootschap.
2. Zie het artikel ‘Lokaal-historisch onderzoek in de picture’, door dr. A. J. Kölker in het 66e jaarboek (1999) van het Genootschap blz. 97-103.